

Anu Aavamäki

Hallintotieteiden maisteri, Erityisasiantuntija
Sisäministeriö, Maahanmuutto-osasto,
Politiikkayksikkö
anu.aavamaki@intermin.fi

Valvotut keskukset EU:n alueella

Avainsanat: muuttoliike, valvotut keskukset, turvapaikanhakijat, Euroopan unioni

Kesäkuussa 2018 Eurooppa-neuvosto kehotti kehittämään Euroopan unionin (EU) alueelle perustettavien, vapaaehtoisuuteen perustuvien niin sanottujen valvottujen keskusten (controlled centers) konseptia. Komission heinäkuussa 2018 toimittaman epävirallisen muistion mukaan valvotuissa keskuksissa tulisi pelastettujen maihinnousun jälkeen nopeasti, tehokkaasti ja luotettavasti erottaa laittomat muuttajat ja mahdollisesti kansainvälisen suojelun tarpeessa olevat. Keskukset toimisivat täydellä EU:n, sekä mahdollisesti eri järjestöjen, tuella ja niissä olisi tarkoitus käsitellä tapaukset EU:n voimassa olevan lainsäädäntökehyksen pohjalta huomioiden turvapaikkakäsittelyn ja palauttamisen välinen synergia sekä nopeat palautukset henkilöille, jotka eivät ole oikeutettuja kansainväliseen suojeluun tai eivät sitä hae. Konseptista haetaan vastausta Välimeren haastavaan tilanteeseen.

Eurooppa-neuvoston kesäkuun 2018 päätelmissä tuotiin esiin EU:n jäsenvaltioiden vapaaehtoisuuteen perustuvien, EU:n alueelle perustettavien valvottujen keskusten (controlled centers) konsepti. Erityisesti komissio on edistänyt tämän jälkeen konseptia muun muassa julkaisemalla valvottuja keskuksia koskevan epävirallisen muistion heinäkuussa 2018.

Valvottujen keskusten konseptia on tarkoitus kehittää olemassa olevien mallien (muun muassa hot spotit eli järjestelykeskukset) pohjalta, mutta kyse on uudenlaisesta järjestelmästä vastauksena erityiseen viime vuosien aikana kehittyneeseen tilanteeseen

Välimerellä. On tärkeää huomata, etteivät valvotut keskukset ole täysin verrattavissa esimerkiksi Kreikan saarilla jo olemassa oleviin järjestelykeskuksiin tai erityisesti pakolaisleireihin EU:n ulkopuolella.

Tarkoituksena on vastata Välimeren haastavaan tilanteeseen ihmishenkien pelastamiseksi ja keinojen löytämiseksi meripelastusoperaatioissa (Search and Rescue) pelastettuja kuljettavien alusten rantautumisen sujuvoittamiseksi. Valvotut keskukset olisivat lähtökohtaisesti vastaus Välimeren erityiseen muuttoliiketilanteeseen. Ajatuksena on, että valvotuissa keskuksissa voitaisiin nopean ja turvallisen käsittelyn avulla sekä EU:n täydellä tuella erottaa toisistaan laittomat muuttajat, jotka palautettaisiin erotuksena kansainvälistä suojelua tarvitsevista, joihin sovellettaisiin yhteisvastuullisuuden (solidaarisuuden) periaatetta.

Välimeren maat kohtaavat merkittävää painetta meren yli pyrkivien ensimmäisenä vastaanottomaana. Eurooppa-neuvoston kesäkuun ehdotuksen mukaan Välimereltä EU:n alueelta pelastetut siirrettäisiin valvottuihin keskuksiin, joissa mahdollistetaan nopean ja varman prosessin avulla kansainvälistä suojelua tarvitsevien hakijoiden erottaminen niistä, joilla ei ole kansainvälisen suojelun perusteita, ja tätä kautta ihmisten tehokas siirtäminen valvotuista keskuksista eteenpäin. Pelastetut voitaisiin siten joko palauttaa, tai heihin voitaisiin soveltaa yhteisvastuullisuuden periaatetta siirtämällä heitä

vapaaehtoisuuden pohjalta valvotuista keskuksista jäsenmaihin.

Komission heinäkuussa antaman epävirallisen muistion mukaan keskuksot voisivat toimia ad hoc -periaatteella ja väliaikaisesti, vapaaehtoisuuden jäsenvaltion ylläpitämänä mutta EU:n toimijoiden sekä muiden jäsenvaltioiden vahvalla tuella. Myös eri järjestöjen, kuten The UN Refugee Agency UNHRC:n, International Organization for Migration IOM:n (esimerkiksi haavoittuvuusarvion osalta, vapaaehtoinen paluun tukena sekä lapsen edun ensisijaisuuden turvaamiseksi) sekä European Asylum Support Office EASO:n tuki olisi mahdollista. Komissio ehdottaa lisäksi taloudellista tukea jäsenmaalle, jonka alueelle valvottu keskus (vapaaehtoisuuteen perustuen) perustettaisiin. Valvotuissa keskuksissa tulee turvata riittävät elinolosuhteet EU:n standardien mukaisesti. Niiden tulisi olla hallittavan kokoisia huomioiden prosessi ja keskustusten turvallisuus, sekä huomioiden eurooppalaiset vähimmäisvaatimukset vastaanotto-olosuhteille.

Komission mukaan keskuksissa tulisi varmistaa henkilöiden tunnistaminen ja sormenjälkien ottaminen maihinnousun jälkeen sekä turvapaikkahakemusten perusteiden arviointi ja luokittelu (tutkimatta jätettävät, tutkittavaksi otettavat ja (ilmeisen) perusteettomat hakemukset). Lisäksi tulisi varmistaa turvatarkastusten tekemisestä. Henkilöt olisivat maihinnousun jälkeen valvotuissa keskuksissa siihen saakka, kunnes vähintään alustava arvio heidän hakemuksestaan olisi tehty ja henkilö voitaisiin siirtää soveltuvaan (turvapaikka)prosessiin. Henkilön yksilöllinen tilanne tulisi huomioida (haavoittuvuusarvio, tarvittavat terveystarkastukset). Tehokkaan ja nopean käsittelyn varmistamiseksi tarvittavien toimien tulisi maihinnousun jälkeen viedä korkeintaan 4-8 viikkoa. Tämän takaamiseksi viranomaisten vastuut ja tehtävät tulisi jakaa selkeästi, oppien nykyisistä hot spot eli järjestelykeskuksista. Tällainen konsepti on mahdollista ny-

kylainsäädännön puitteissa ja tarjoaisi siten mahdollisen ratkaisun jo ennen meneillään olevan yhteisen eurooppalaisen turvapaikkajärjestelmän uudistuksen valmistumista.

Etuina olisivat; 1) nopeat, varmat ja tehokkaat prosessit, jotka vähentäisivät edelleen liikkumisen riskiä sekä kontrolloitu turvapaikanhaku sitä tarvitseville ja toisaalta nopeat palautukset niille, jotka eivät ole kansainvälisen suojelun tarpeessa; 2) täysi EU:n taloudellinen tuki rakenteellisiin ja operatiivisiin kuluihin, henkilöstökuluihin sekä keskuksissa toimivien EU-virastojen ja kansainvälisten järjestöjen tarpeisiin; 3) täysi EU:n operatiivinen tuki, joka johtaisi vahvempaan synergiaan turvapaikan hakuprosessin ja paluuprosessin välillä, sekä potentiaalisten turvauhkien tunnistamiseen; ja 4) täysi EU:n tuki palautusprosesseihin, mukaan lukien avustettu vapaaehtoinen paluu ja kotouttaminen sekä jäsenmaille vapaaehtoiset sisäiset siirrot. Valvotut keskuksot tarjoaisivat myös mahdollisuuden puuttua niin sanottuun turvapaikkashoppailuun ehkäisten hallitsematonta edelleen liikkumista jäsenmaiden välillä, erityisesti Välimeren maista kohti Keski- ja Pohjois-Eurooppaa.

Suomi on keskusteluissa tukenut komission ehdotusta valvottujen keskustusten konseptin kehittämisestä sekä mahdollisesta pilotihankkeen käynnistämisestä painottaen, että mahdollisten valvotuista keskuksista tehtävien sisäisten siirtojen tulisi kuitenkin tapahtua jäsenmaille vapaaehtoisesti. Luomalla toimiva valvottujen keskustusten konsepti voitaisiin edistää yhteisen eurooppalaisen turvapaikkajärjestelmän kehittämistä ja vaikuttaa positiivisesti muuttovirtojen hallintaan koko EU:ssa. Komission, turvapaikka-asioiden tukiviraston ja Euroopan raja- ja merivartiostion (Frontex) panos on tässä keskeinen. Valvotut keskuksot tarjoavat mahdollisuuden hallittuun maahanmuuttoon, jossa ensisijaisena periaatteena on ihmishenkien turvaaminen sekä suojelun tarjoaminen niille, jotka sitä aidosti tarvitsevat.

Lisälukemista:

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-4629_en.htm